

VU Research Portal

The Eschatological Meaning of Jesus' Resurrection as a Historical Event: A Comparison of the Views of Wolfhart Pannenberg and N.T. Wright

Bang, S.S.

2014

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Bang, S. S. (2014). *The Eschatological Meaning of Jesus' Resurrection as a Historical Event: A Comparison of the Views of Wolfhart Pannenberg and N.T. Wright*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Samenvatting

Door de eeuwen heen is de opstanding van Jezus door christenen verdedigd als een historische gebeurtenis. Sinds de Verlichting wordt echter de historische feitelijkheid van de opstanding in twijfel getrokken en heeft de theologische betekenis van de opstanding alle nadruk gekregen. Men heeft in toenemende mate het historische aspect van de opstanding genegeerd. Is de opstanding van Jezus Christus dan werkelijk een historische gebeurtenis? Is er een onmisbare verbinding tussen de historiciteit van Jezus' opstanding en haar theologische betekenis? Deze vragen zijn het uitgangspunt van deze studie, die uit twee delen bestaat. Deel I gaat in op het exegetisch en systematisch debat over de historiciteit van de opstanding. Deel II gaat op de theologische implicaties van een verdediging van die historiciteit in. Om een antwoord op de boven gestelde vragen te krijgen, wordt het denken van Wolfhart Pannenberg en N. T Wright centraal gesteld aan de hand van vijf vragen: (1) Is het geloof in Jezus' opstanding te verenigen met de historische werkelijkheid? (2) Wat is de aard van Jezus' opgestane lichaam? (3) Hoe bevestigt Jezus' opstanding de komst van Gods Koninkrijk? (4) Wat is de rol van de opstanding binnen het Nieuwtestamentische heilsbegrip? (5) Wat is de eschatologische hoop die bevestigd wordt door de historiciteit van Jezus' opstanding?

In Deel I wordt de vraag gesteld: Kan bewezen worden dat Jezus' opstanding een historische feit is? Na een korte inleiding over de discussie rond de historiciteit van de opstanding, verkent Hoofdstuk Een de vraag naar de compatibiliteit tussen het geloof in Jezus' opstanding en de historische werkelijkheid. Kritisch tegenover alle pogingen om de historiciteit van Jezus' opstanding te ontkennen of het belang ervan voor geloof te relativieren, stelt Wolfhart Pannenberg een herdefinitie van het begrip 'werkelijkheid' voor dat geloof en historiciteit samenbrengt. Volgens Pannenberg kan de eenheid van de werkelijkheid alleen maar gezien worden als een geheel aan het eind van de geschiedenis. In de tegenwoordige tijd ervaren wij het geheel van de werkelijkheid slechts als anticipatie. Jezus' opstanding heeft het einde naar het heden gebracht, en in deze zin is zijn opstanding het punt waar de werkelijkheid als geheel geanticipeerd kan worden. Deze opstandingsgeschiedenis is dan de grond van ons geloof. Jezus' opstanding is geen gebeurtenis die alleen maar bevestigd kan worden door geloof. Het is ook een gebeurtenis die transformerende kracht uitoefent.

Pannenberg waarschuwt tegen Kantiaans dualisme en de pogingen van Ritschl, Barth, en Bultmann om in het verlengde daarvan heilsgeschiedenis en algemene geschiedenis uit elkaar te halen. Het scheiden van de christelijke waarheid van het redelijke onderzoek en de heilsgeschiedenis van de algemene geschiedenis werd beïnvloed door het sciëntisme, dat typisch atheïstisch en antropocentrisch van aard is (Hoofdstuk Een A).

Opstandingsgeloof is in de ogen van Wright veel meer dan wat gnostici ervan maken, zoals sommige existentiële interpretaties hebben gedaan. Wright analyseert de fenomenologische opvatting van Marxen, Troeltsch's empirische principe, en de existentiële uitleg van Bultmann, Lüdermann, en Crossan, en de vooronderstelling van Frei dat de opstanding de epistemologische grond van het geloof is. Hij stelt voor een kritische realistische kijk op de werkelijkheid toe te passen. Dan wordt een integratie van geschiedenis en theologie mogelijk en kunnen joodse verhalen, symbolen, praktijken, en vraagstukken van die tijd onderzocht worden in verband met de opstanding (Hoofdstuk Een B).

Hoofdstuk Twee vraagt naar de aard van Jezus' opgestane lichaam, Met betrekking tot de historische werkelijkheid van Jezus' opstanding onderzoekt Pannenberg de metafoor van de opstanding. Hij concludeert dat de betekenis van de opstanding niet is uit te leggen zonder de metafoor van de opstanding uit de dood, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de gedachte aan een onsterfelijke ziel die op zich geen metafoor nodig heeft. Met betrekking tot de aard van Jezus' opgestane lichaam, argumenteert Pannenberg dat de twee soorten verhalen over de opstanding (die van het lege graf en die van de verschijningen) zich weliswaar wel onafhankelijk van elkaar ontwikkelden, maar niettemin toch van elkaar afhangen. Slechts Jezus' verschijningen na zijn dood kunnen verklaren waarom de discipelen weer bij elkaar kwamen en zonder leeg graf zou geen eschatologische verwachting (geen hoop op een algemene opstanding der doden) mogelijk zijn (Hoofdstuk Twee A).

Bij het toepassen van het kritisch realisme op Jezus' opstanding vergelijkt Wright de joodse hoop van de opstanding met heidense geloofssystemen waarin, volgens Wright, er geen behoefte aan of mogelijkheid voor opstanding was. De hoop op opstanding is gebaseerd op de trouw van God, de schepper. Binnen deze joodse hoop geven de twee soorten paasverhalen (het lege graf en de verschijningen) een plausibel antwoord op de oorsprong van de vroege kerk omdat de vroege christenen enige radicale wijzigingen met betrekking tot de hoop op de opstanding in verband met de kwestie van het gebrek aan verwachte politieke veranderingen moesten aanbrengen (Hoofdstuk Twee B).

In Hoofdstuk Drie trekken wij een aantal conclusies uit de voorafgaande bespreking.

In hun werkelijkheidsbegrip stellen Pannenberg en Wright een bruikbaar model voor de verhouding van geloof en rede voor en kiezen ze voor een nieuwe benadering van het historisch onderzoek naar Jezus' opstanding door zich opnieuw te concentreren op de lichamelijke van de opgestane Jezus. Ook al bekritiseert Wright Pannenberg's eschatologisch realisme, beiden gaan er gezamenlijk van uit dat Jezus' opstanding historisch is. Als een alternatieve methodologie om de historische werkelijkheid van Jezus' opstanding te benaderen, kan het kritisch realisme nog steeds gezien worden als een bruikbaar concept om de pogingen van Pannenberg en Wright te beschrijven

In Deel II richten wij ons op de theologische implicaties van Jezus' opstanding als een historische feit. Hoofdstuk Vier bespreekt de rol van de opstanding binnen het Nieuwtestamentische heilsbegrip. Het moderne begrip 'Koninkrijk Gods' en de existentiële nadruk op het eschaton hebben de toekomstverwachting gemaakt tot een kwestie van waarden. De toekomstverwachting en de verwachting van de komst van het Gods Koninkrijk waren niet onmiddellijk verbonden met de historiciteit van Jezus' opstanding. In hun argumenten aangaande de komst van het Koninkrijk van God gaan Pannenberg en Wright echter beiden uit van de historiciteit van Jezus' opstanding. Voor Pannenberg is Jezus' opstanding de bevestiging van Gods Zelf-Openbaring in de geschiedenis. Die werd verwacht aan het einde van de geschiedenis, maar de opstanding is nu al de proleptische verwezenlijking van dat einde. Het heil is zeker vanwege Jezus' opstanding: God heeft zichzelf immers daarin al bij wijze van anticipatie geopenbaard (Hoofdstuk Four A).

Wright ziet Jezus' opstanding als het hoogtepunt van Israëls geschiedenis. Volgens Wright heeft de hoop op de opstanding te maken met de hoop op de definitieve terugkeer van Israël uit de ballingschap, met de komst van het Koninkrijk en met het einde van de wereld. Ondanks het gebrek aan politieke veranderingen begonnen de vroege christenen te geloven dat het Koninkrijk was aangebroken. Het misverstand aangaande de komst van het Koninkrijk van God, namelijk als een soort Doomsday, werd veroorzaakt door het misverstand aangaande de betekenis van de joodse apocalyptiek. Jezus en zijn tijdgenoten hebben niet de vernietiging van de wereld verwacht, maar de hernieuwing van Israël en de hele schepping. Wright erkent dat het begrip *parousia* werd misverstaan door de apocalyptische eschatologie als "dag des oordeels-eschatologie" (doomsday eschatology) en legt de nadruk liever op de oorspronkelijke betekenis van het woord *parousia*, d.w.z., de komst van God als de Koning van de kosmos. Voor de vroege christenen was Jezus' opstanding het teken van de *parousia*, van Gods komst. Dus, het Koninkrijk is al aanwezig.

Ook al herstelde God niet wat Israël spoedig verwachtte, het herstel van zijn onafhankelijke staat, toch heeft Jezus' opstanding bevestigd wat hij leerde en deed als de Messias (Hoofdstuk Vier B).

Als het eind al proleptisch verwezenlijkt is, dan is Gods Koninkrijk in feite al onder ons. Hoofdstuk Vijf vraagt dan ook naar de aard van het reeds aanwezige Koninkrijk van God. Voor de juiste betekenis van het Koninkrijk van God moeten wij focussen op zijn niet-ruimtelijke aspect. Pannenberg ziet het Koninkrijk van God als verwezenlijkt onder Jezus' heerschappij en de *parousia* als de aanwezigheid van de Koning binnen Gods nieuwe schepping onder Jezus' heerschappij. Met betrekking tot de metafysische verhouding tussen tijd en eeuwigheid identificeert Pannenberg het Koninkrijk onder de heerschappij van de Zoon met het Koninkrijk van God de Vader. Hij waarschuwt tegen het mogelijke gevaar van louter antropologische (psychologische) interpretaties van het Koninkrijk van God en benadrukt dat het Koninkrijk van God als de eschatologische toekomst door God zelf wordt gebracht, niet door mensen. De nog uitstaande komst van het Koninkrijk is in Jezus' boodschap van primair belang. Daaruit kunnen we concluderen, dat het geen doel is dat tot stand kan worden gebracht door louter menselijke arbeid. De kerk is slechts de voorloper van het Koninkrijk (Hoofdstuk Vijf A).

Wright breidt het *parousia* begrip uit om de verwezenlijking van de apocalyptische hoop in te sluiten. De moeilijkheid van het blijven volharden in de hoop en de verwachting van de *parousia* schuilt in het bestaan van veel lijden en onrecht in het christelijke leven onder Jezus' heerschappij. Maar het joodse begrip van de *parousia* als Gods komst in Jezus' opstanding zou kunnen betekenen dat mensen geroepen zijn om het volk van de ware Koning te zijn. Dat is de aard van Gods Koninkrijk volgens het paradigma van de apocalyptische eschatologie. Wegens zulk lijden is het onmogelijk om de eschatologie slechts in een ethische zin te definiëren. We moeten niet ophouden te blijven hopen op de tastbare komst van het Koninkrijk. Wat dit betreft, combineert Wright de individuele eschatologie en de sociale eschatologie door te argumenteren dat in het verwezenlijkte Koninkrijk het nieuwe Israël geroepen is om te leven volgens een nieuwe ethiek onder Jezus' heerschappij. Eschatologie heeft niet alleen met het individu te maken maar is ook verbonden met het gezamenlijk werk aan het nieuwe Israël in deze huidige wereld (Hoofdstuk Vijf B).

Wat is dan de eschatologische hoop voor het huidige leven, bevestigd door de historiciteit van Jezus' opstanding? Dat is de vraag in Hoofdstuk Zes. De spanning tussen het "reeds" en het "nog niet" als de aard waarop het Koninkrijk aanwezig is, heeft te maken met

de verhouding tussen ons lichamelijk leven en het eeuwige leven. Pannenberg en Wright kijken niet naar de toekomst als een kwestie van tijd maar als doel van God de schepper. Dat betekent niet dat de hele idee van de toekomst achterwege wordt gelaten. Pannenberg waarschuwt tegen de ‘slechts’ existentiële interpretaties van Barth, Bultmann, en andere geleerden in de negentiende en twintigste eeuw. Het bewijs voor de *parousia* ziet hij in de bevestiging van Jezus’ boodschap in zijn opstanding. Die gebeurtenis heeft de vroege christenen aangemoedigd Jezus’ wederkomst te verwachten. Pannenberg’s begrip van de proleptische verwezenlijking maakt het hem mogelijk het “reeds” en het “nog niet” van de rol van het *parousiabegrip* in Jezus’ heerschappij te verstaan. De “*parousia reeds*” kan de garantie zijn van de “*parousia nog niet.*” Het zal duidelijk zijn dat “apocalyptiek” hier niet (meer) de verwachting van een catastrofaal einde van de wereld betekent (Hoofdstuk Zes A).

Als zodanig moet daarom, volgens Wright, de eschatologie niet opgevat worden als “dag des oordeels-eschatologie”. De aard van de hoop in de apocalyptische eschatologie moet opnieuw gedefinieerd worden. Het volk van Israël heeft op de uiteindelijke heerschappij van God, de dag van de Heer, gewacht, waarin lijden en onrecht geen plaats meer zullen hebben. Deze hoop nam de vorm aan van apocalyptiek. Het doel van de geschiedenis kan afgeleid worden van de apocalyptische hoop van de opstanding. De dualistische opvatting van Jezus’ opstanding waarin een scheiding wordt gemaakt tussen heils- en algemene geschiedenis, is niet in staat om het doel van ons huidige leven met de meer algemene geschiedenis te verbinden. Daarom ziet Wright het doel van de algemene geschiedenis en de schepping in het licht van Jezus’ opstanding. De schepping en de eschatologie komen samen in de opstanding van het lichaam als het doel van de geschiedenis. Hier sluit het begrip van de goede schepping onmiddellijk aan bij de aard van de eschatologische hoop. De aard van de eschatologische hoop is de transformatie van de kosmos, en de hoop op de opstanding heeft daarom ook alles te maken met het leven na het leven na de dood in het getransformeerde lichaam (Hoofdstuk Zes B).

Onze slotbeschouwing over blijvende, theologische vraagstukken in Hoofdstuk Zeven benadrukt dat Pannenberg en Wright Jezus’ opstanding centraal stellen voor de komst van het Koninkrijk van God. Zoals de joden van de eerste eeuw Gods Koninkrijk zagen als Gods heerschappij, zijn Pannenberg en Wright ook geneigd om het Koninkrijk te begrijpen als heerschappij en niet in ruimtelijke zin. Volgens de traditionele beeldspraak van de Schrift aangaande Gods komst, kan Jezus’ opstanding opgevat worden als de historische verwezenlijking van een bovenzinnelijke werkelijkheid (Hoofdstuk Zeven A). Tegelijkertijd

heeft de opstanding Jezus' goddelijkheid op een historische manier bevestigd. Pannenberg en Wright proberen de kloof tussen de historische Jezus en de theologische Jezus te overbruggen. Het begrip van *parousia* als Gods komst herdefinieert de spanning tussen tijd en eeuwigheid door te verwijzen naar het "reeds" en "nog niet" karakter van de *parousia*. Het moet opnieuw benadrukt worden dat Jezus' verstaan van de *parousia* toegepast kan worden op de interpretatie van Jezus' wederkomst. Hoe de *parousia reeds* de *parousia nog niet* garandeert, wordt duidelijk gemaakt in het beeld dat de Mensenzoon op de wolken van de hemel zal komen met veel macht en heerlijkheid. Dat is duidelijk een toekomstbeeld. Binnen de *parousia reeds* zijn christenen geroepen om het ware volk van God te zijn onder Jezus' heerschappij terwijl zij de *parousia nog niet* verwachten als de voleinding van de geschiedenis (Hoofdstuk Zeven C). Wat dit betreft, moet de apocalyptische eschatologie, zoals gezegd, niet begrepen worden als dag des oordels-eschatologie maar als doelend op het hele heelal dat nog aan het lijden is (Hoofdstuk Zeven D). Christelijk ethiek komt voort uit het *reeds*-karakter van het Koninkrijk van God onder Jezus' heerschappij. Demythologiseren (Bultmann) is niet nodig om ethische inzichten uit Jezus' opstanding te halen. Het *reeds*-karakter van het Koninkrijk van God zoals ze bevestigd is door Jezus' opstanding roept de kerk nu al op om voorloper van Gods Koninkrijk te zijn (Hoofdstuk Zeven E). De eschatologisch hoop is dat deze tastbare wereld zal worden getransformeerd als Gods telos van de schepping. Dus niet het leven na de dood maar 'het leven na het leven na de dood' is de eschatologische hoop die Jezus' opstanding openbaart (Hoofdstuk Zeven F). Geschiedenis en theologie gaan samen. Daarom kan de theologische betekenis van Jezus' opstanding niet gescheiden worden van zijn historiciteit. Jezus' opstanding als een in onze geschiedenis plaats gevonden gebeurtenis hervormt en benadrukt de aard van de eschatologische hoop.